

Životinjski svijet i stari Dubrovnik

U svojoj dugoj povijesti dubrovačka vlada uz zamršene političke poslove bila je silom prilika primorana baviti se i pitanjima kao što su nabave različitih životinja, da bi ih darovala vladarima s kojima je održavala političke odnose ili njihovim dostojanstvenicima kad bi sa svojim brodom pristajali u Dubrovniku. Isto tako su joj nemale brige zadavali darovi koje je primala od drugih vladara ako su to bile životinje.

Godine 1635. preko Jurja Kukuljevića, kapetana hrvatskih barabanata u Dubrovniku, bivši hrvatski ban Nikola Frankopan zamolio je dubrovačku vladu, da mu pošalje ovaca. Iz vladinog odgovora banu saznajemo, da je odredila da mu se pošalje deset ovaca španjolske rase s jednim ovnom iste rase.¹

U Ankonu, najveću luku tadašnje papinske države, g. 1753. dubrovačka vlada šalje dva psa. Kardinal se Albani vrlo obradovao toj pošiljci i odmah je naredio, da se psi žurno pošalju u Rim. Iduće g. 1754. po kapetanu Taljeranu vlada je poslala francuskom konzulu u Modon četiri psa. Iz Modona je te pse preko Malte trebalo uputiti u Pariz. Vlada je izričito preporučila, da se do odlaska iz Modona ti psi dobro hrane. Dubrovački je Senat g. 1772. poslao u Albaniju Jakovu Kazilara da s Mehmed pašom u Skadru sređuje poslove oko dubrovačkih brodova koje su na Portin zahtjev Dubrovčani morali dati za prijevoz vojske iz Albanije u Siriju, gdje se protiv sultanove vlasti pobunio tamošnji Ali bej. Poznata je tragična sudbina tih deset dubrovačkih brodova, od kojih su sedam južno od Peleponeza zapalili i potopili Rusi koji su tada u Sredozemlju ratovali protiv Turaka. Spomenuti Kalizar pisao je iz Skadra vladi da mu pošalje za pašu jednog tigrastog psa. Iako ga se tražilo po cijelom dubrovačkom području nije ga se moglo naći, nego je pronađena jedna kuja dobre rase i jedan psić od malo dana. Ali budući da je psić bio mlad i malen nije ga se moglo poslati. Stoga je ostavljeno paši na volju, da izabere ono što želi, ali ako se odluči za mladog psića trebalo bi da još ostane kod majke bar dva mjeseca, da bi ga se sa sigurnošću moglo poslati paši.²

U knjizi Ceremoniale (II, 181) u dubrovačkom Historijskom arhivu nailazi se na podatke iz kojih saznajemo čime je dubrovačka vlada darivala dostojanstvenike koji su dolazili u Dubrovnik. Tu je zabilježeno, da je vlada zapovjedniku napuljskog šambeka g. 1764. među ostalim poslala na dar jedno tele, dva brava i dvanaest pari golubova, a o. g. 1765. isti takav dar jednom drugom napuljskom šambeku. Sličnim životinjama darovala je vlada g. 1766. zapovjednika jedne francuske fregate kad je pristao u Dubrovnik.

Hadži Ali Hason g. 1778. donio je dubrovačkoj vladi dar Beja iz Tripolija. Taj se dar sastojao od oslobođenog roba Dominika Rurettija i pet kairskih konja. Drugi izaslanik istog Beja doplovio je u Dubrovnik g. 1781. i predao Republici na dar dva konja, dvije kobile, dva ovna, dvije papige i drugo. Vlada je i njemu zauzvrat poslala dar koji se sastojao od kokoši, voća i drugog. Godine 1791. po nalogu brata tadašnjeg marokanskog kralja došao je u Dubrovnik Elhaga Nasir Ministiri sa traženjem, da ga se s dubrovačkim brodom prebaci u Aleksandriju. Republici su tom prigodom bila darovana dva konja koja je kapetan Martelletti sa svojim brodom donio iz Malage u Napulj i tamo ih predao Serafinu Zamanji. Znanjući unaprijed da će s tim darom imati samo bespotrebne glavobolje Senat je u prvom trenutku namjeravao te konje darovati Zamanji. Kasnije mijenja tu namjeru i donosi zaključak, da Zamanja proda konje u Napulju. Ali je on te konje poslao dubrovačkom konzulu u Barletti koji ih je s velikom mukom prodao tek po-

slije devet mjeseci. Spomenuti marokanski izaslanik došavši u Dubrovnik preko Ankone po svoj je prilici donio Republici još dva konja, jer iste godine Senat zaključuje, da se nakon odlaska Saletinca dva marokanska konja prodaju na javnoj dražbi onome tko najviše ponudi, a utržak se imao položiti u blagajnu za pomorstvo.³

Nikola Branković sređujući g. 1764. ostavštinu preminulog dubrovačkog konzula u Aleksandriji Mauricija Beolghija (1761-1762) zaračunao je dubrovačkoj vladi dar koji je predan francuskom konzulu u Aleksandriji monsinjoru D'Amiratu. Između ostalog tu su bila i dva kanarinca s krletkom u vrijednosti od 681 medina.⁴

Ali u spisima dubrovačkog Historijskog arhiva najviše podataka u vezi sa životinjama ima o sokolovima i jastrebovima koje su Dubrovčani kroz 18. stoljeće slali napuljskom dvoru. Sokolovi su se od davnine u cijelom svijetu upotrebljavali za lov na ptice. Pri tome su se lovci pomagali konjima i psima. Taj se lov ponegdje održao do naših dana. Bio je običaj, da vlade daruju sokolove za lov vladarima i ostalim dostojanstvenicima drugih država i to se tada mnogo cijnilo. Ovdje ću iznijeti nešto podataka o pošiljkama sokolova koje je dubrovačka vlada u 18. st. slala Napuljskom kraljevstvu odnosno kralju Dviju Sicilija u Napulj. S Napuljem su Dubrovčani održavali žive političke, pomorske, trgovačke i druge veze. Iz napuljskih pokrajina Dubrovnik je tada uvozio žitarice i razne druge predmete, a izvezio je u njih različite balkanske proizvode koji su gravitirali Dubrovniku. U napuljskim su bankama dubrovačka vlada, bolnice, crkve, samostani, bratovštine i privatnici imali položene znatne svote novaca. Napulj je služio dubrovačkoj vladi kao mjesto preko kojega je primala i slala poštu na Istok i Zapad, poglavito u Carigrad i u razne luke Sredozemlja. U njegovu luku zalazili su dubrovački brodovi obavljajući ukrcaj i iskrcaj robe dovezene iz različitih luka. U Dubrovniku je od konca 17. st. do pada Republike boravio napuljski guverner oružja zbog kojeg je vlada kroz tu dugo razdoblje imala ponekad velikih briga.⁵

S obzirom na te brojne i vrlo različite odnose, od kojih su neki za dubrovačku vladu bili dosta osjetljive naravi, lako je razumljivo, da je vlada silom prilika sebi naprtila nemalu brigu da svake godine napuljskom dvoru šalje sokolove i jastrebove. Njih je dobavljala sa svog područja i to postupno kroz cijelu godinu po jedan do dva primjerka. Prema rijetko sačuvanim popisima troškova oko čuvanja ptica do njihovog otpreme u Napulj moglo bi se zaključiti da su bile smještene u jednoj sobi palače Sponze.⁶ Pošiljka se obično slala u početku jeseni (u rujnu ili listopadu) i sastojala se od 12 ptica. Ali bilo je pošiljaka koje su sadržavale 14 i 16 ptica. Među pticama su bili sokolovi i jastrebovi, ali je u početku napuljski dvor više volio jastrebove, pa se vlada trudila da bi ga po mogućnosti u tome zadovoljila. Kasnije je napuljski dvor tražio, da više bude sokolova. Ptice bi se iz Dubrovnika upućivale u Barlettu tamošnjem dubrovačkom konzulu gotovo isključivo dubrovačkim brodovima koji bi istodobno prevozili tamo različitu robu. Ali katkada je vlada, da udovolji ovoj obvezi, bila prisiljena, da za prijevoz ptica unajmi posebne brodove. Luka u Barletti oskudijevala je prostorijama za kontumac i ukoliko ih je bilo u njima se miješala roba s putnicima, pa nisu bile pogodne za smještaj ptica. Stoga je za bolji smještaj ptičara i ptica bila sagrađena posebna baraka. Budući da su se s njome služili i dubrovački trgovci vlada nije htjela snositi troškove za baraku i smatrala je da u troškovima treba da sudjeluju trgovci. Konzul u Barletti je morao voditi brigu da ptice ne uginu za vrijeme kontumaca, koji je nekad bio dulji nekad kraći. Najdulji kontumac trajao je četrdeset dana, često 28, 21 i

14 dana, ali je bio i kraći tj. 7 dana, a nekad ni toliki. Ipak bi ptice ugibale već u Dubrovniku čekajući na otpremu, zatim putem, neke već do Barlette, a neke do Napulja, pa je nekad živih u Napulj stigla samo polovica. Najteže je stradala pošiljka g. 1767. kada je iz Dubrovnika otpremljeno petnaest ptica (po svojoj prilici ne mnogo otpornih), a u Napulju su kralju predane samo tri. Jednom su zbog strogog kontumaca ptice vraćene natrag, pa su ih ponovno morali slati u Barlettu, ali ovaj put samo sedam ptica, jer su ostale uginule, a vlada ih tada nije mogla odmah nadomjestiti drugima. Vlada je bila primorana da zamoli svog diplomatskog agenta u Napulju, da posređuje kod dvora, da se za pošiljke sokolova ne primjenjuju tako stroge i duge kontumacijske mjere, već da se po mogućnosti što više skrate. Ali je vlada u tome rijetko uspijevala, jer su koliko Napulj toliko i Venecija uvodile strogi kontumac zbog zaraznih bolesti, posebno kuge, koja se tada povremeno pojavljivala u Albaniji i Bosni. Drugom jednom prilikom brod, koji je prevezio ptice, nastradao je zbog nevremena blizu Manfredonije, pa je šest sokolova uginulo, a ostali su toliko oboljeli, da je bilo malo nade, da će se oporaviti. Ptice je osobito trebalo čuvati od kiše, jer inače su tako ugibale. Svaka je pošiljka bila povjerena pratiocu, a s njim su redovito bila upućena još četiri (katkada tri) ptičara koji su se posebno brinuli opticama. Dugo godina (oko trideset) pratilac ptica bio je neki Inoćent Galicchio. To je po svojoj prilici bio Talijanac u službi španjolskog guvernera oružja u Dubrovniku koji ponajprije nosi čin zastavnika, a kasnije kapetana. Ali se spominju i drugi pratilci, među njima i naši ljudi, kao Luka Vokativ Ivanov, Ivan Pavlović i drugi. Za prijevoz ptica iz Barlette u Napulj uzimali su se posebni nosači koji su prema izričitoj vladinom nalogu na leđima prenosili ptice, da bi što manje patile i da bi tako u što boljem stanju stigle u Napulj. Uz ptice bi se predavali i stalci na kojima su ptice stajale, pa prije predaje ptica, ako oni s kojima su ptice došle iz Dubrovnika nisu odgovarali, trebalo je u Napulju nabaviti nove stalke, obojiti ih i njihove jabučice pozlatiti. Kad se nekoliko puta ponovilo, da su u Napulj stigle samo tri žive ptice tamošnji dubrovački diplomatski agent ne zna za pravi razlog tome, a da bi se izbjeglo loše vrijeme prigodom prijelaza Jadrana, predlaže vladi, da se ptice šalju već u rujnu, a ne u kasnu jesen.

Prema vladinom naređenju, koje se ponavlja u svakom popratnom pismu, dubrovački diplomatski agenti u Napulju, ponajprije Đusto Vandenheuevel (1734-1762), a zatim Frano Ksaver Esperti (1762—1783) i Frano Caracciolo (1783—1808), morali su se brinuti opticama i osobno ih predati kralju. Tom prigodom bi agent uručio kralju Republično popratno pismo i trebao je dobiti njegov odgovor. Dok su se sačuvali sastavci pisama koje je dubrovačka vlada uz pošiljke ptica pisala napuljskom kralju ne nalaze se njegovi odgovori, a prema vladinim uputama odgovore je dubrovački agent u Napulju morao svakako dobiti i poslati ih u Dubrovnik. Iako u dopisivanjima agenata ima podataka, da ta kraljeva pisma šalju u Dubrovnik, ipak se ne nalaze. S obzirom na već spomenute osjetljive odnose koji su neko vrijeme postojali između Dubrovnika i Napulja, posebno zbog guvernera oružja, dubrovački je agent morao paziti kako će kraljevo pismo biti sastavljeno. U tom pismu nikako se nije smjela nalaziti riječ danak ili neka druga riječ sličnog značenja koja bi mogla biti štetna za dubrovačku vladu ili bi mogla prejudicirati stvar ubuduće. Kad je jednom vlada opazila, da je u nečem bio izmijenjen smisao kraljevog odgovora odmah na to upozorava svog agenta u Napulju, jer Republika taj dar šalje slobodnom voljom da iskaže štovanje prema katoličkim vladarima, posebno onim koji vladaju u Napulju, pisalo je u nekim pismima koja je vlada upućivala dubrovačkim agentima u Napulju. Ali se dogodilo i to, što je bilo kad je nastupio službu novi kraljev ministar, da mu se nije dopalo kako je bilo sastavljeno vladino popratno pismo, pa je dubrovačka vlada morala poslati drugo pismo čiji je sadržaj bio isti kao onog prije tri godine. Katkada je posebni časnik primao ptice i budući da pokoja pošiljka nije sadržavala najbolje ptice vlada je ovlastila svog napuljskog

agenta, da tog časnika udobrovolji s darom čokolade koja je tada bila skupocjena. Kralj bi prigodom predaje pregledavao ptice šireći im krila, da bi utvrdio u kakvom su stanju i nisu li možda oštećena. Čini se, da dubrovački pratilci ptica nisu bili baš mnogo vješti svom poslu, što se dogodilo kad bi pošiljku pratili novi pratilci. O tome je bila svijesna i dubrovačka vlada. U Napulju su kraljevi lovci učili dubrovačke pratioce kako moraju pticama vezati krila pri prijevozu, kako ih treba hraniti, kako čistiti i liječiti. U tome je napuljski dvor bio na visini, pa je dobavljao ptice iz Malte i čak iz Danske. Pticama iz Dubrovnika kraljevi lovci nalazili su mnoge mane kao polomljeno krilo, polomljenu nogu, staru zacijeljenu ranu, pa čak da su nedorasli, jer su nedavno izvađeni iz gnijezda. Bilo je dobrih primjeraka ptica, ali je bilo i dosta slabih. Jednom su prema kazivanju kraljevih lovaca, među pticama pronašli dvije ptičurine koje love miševе, pa ih nisu mogli upotrijebiti za lov, tako da su se čudili kako se može takav dar poslati kralju. Od g. 1787. vlada je agentu Caracciolu bila dodijelila nagradu od 200 škuda na godinu za njegovo zauzimanje oko predaje ptica. Napuljski je dvor svaki put novčano građivao dubrovačke nosače i pratioce ptica.

Sve teži propisi kontumaca za robu iz Dubrovnika, posebno kada se pojavila zarazna bolest u selu Stravči, doveli su do toga, da je napuljski agent g. 1786. isposlovaao kod dvora, da se više ne šalju ptice. Ali je ostao običaj, da Republika šalje kralju uobičajeno pismo o sokolovima. Tako isto je i kralj dostavljao svoj odgovor. Naime, s obje strane se htjelo, da se u tome što god ne prejudicira. Sve troškove oko prijevoza ptica, pratioce, ptičara i nosača do Napulja i natrag snosila je dubrovačka vlada. Budući da je njihovo putovanje trajalo dva do tri mjeseca, uključivši dugi kontumac, vlada je redovito pisala u Barlettu i Napulj, da požure s otpremom i predajom ptica kako se sokolari ne bi bespotrebno zadržavali na putu. Usto je po svom vjekovnom običaju vlada uvijek preporučivala, da se štedi, jer suvišne i prekomjerne troškove neće odobriti.⁷

Zanimalo me je gdje su Dubrovčani lovili ptice koje su slali napuljskom dvoru, jer je u spisima naznačeno samo da su ih dobavljali iz dubrovačkog područja bez poblize oznake mjesta. Dubrovački ornitolog prof. Ivan Tutman obavijestio me je, da je to moglo biti iz konavoskih brda, ispod konavoskih stijena, iz Lastova i drugih dubrovačkih otoka, gdje se i danas gnijezde.

Što se tiče vrste ptica tu su po svojoj prilici bili: sokoli (Falco peregrinus, F. biarmicus, F. subbanteo), jastrebi (Accipiter gentilis) i kobci (Accipiter nisus).

BILJEŠKE

¹ V. Koščak, Korespondencija dubrovačke vlade s Nikolom Frankopanom i Petrom Zrinskim. Zbornik Hist. inst. JAZU, Zagreb 1954, 194.

² ASM 18. st. 3111, 80; Pom. 56-12/1, 161; Levante 27. 1/93, 55/673. Sve signature, koje se u članku navode, su iz Historijskog arhiva u Dubrovniku.

³ Ponente 27 6/108, 97; B. Krizman, Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku, Zagreb 1957, 87; Cons. rog. 3/198, 181v, 184v.

⁴ ASM 18. st. 3188, 305.

⁵ I. Mitić, Nadzornik oružanih snaga i guverner oružja XVII—XIX stoljeća u Dubrovačkoj Republici. Anali Hist. inst. XII Dubrovnik 1970, 277—296.

⁶ Detta 6/62 g. 1753.

⁷ Cons. rog. 3/195, 73v; Ponente 27. 6/58—137; ASM 3073—3077, 3086—3089; 3094—97; 3188.